

Fingerpori-näytelmän Teemu Aromaa ja Ilkka Heiskanen Hitlerinä ja Saatanana.

Sarjakuva aineellistuu näyttämölle

Suomalaiset haluavat nähdä sarjakuvasuosikkinsa lehdessä, leffassa ja lavalla.

TEKSTI JANNE VAINIO • KUVAT HEIKKI TOIVANEN / ESPOON KAUPUNGINTEATTERI JA JAAKKO SEPPÄNEN

Sarjakuvan tuominen näyttämölle on viime vuosina ollut pienimuotoinen boomi. Uudemmissa nimistä lavalla on nähty muun muassa **Ilkka Heilän B. Virtanen** ja **Juban Viivi ja Wagner** – sekä viimeisimpänä **Pertti Jarlan Fingerpori**, joka on tekijän itsensä käsikirjoittama.

Sarjakuvanäytelmä ei kuitenkaan ole niin kovin uusi ilmiö – edes Suomessa. Jos elokuvan ottaa lukuun, kestävin näytelty sarjakuvasankarimme on ilman muuta **Fogelin luoma Pekka Puupää**. Osuustoimintaliikettä 1920-luvulla mainostanut sarjakuvakoomikko pääsi valkokankaalle useaan otteeseen

– tunnetuimpina 1950-luvulla **Esa Pakarisen** (Pekka), **Masa Niemen** (Pätkä) ja **Siiri Angerkosken** (Justiina) tähdittämät täyspikät elokuvat. Puupää kumppaneineen on nyttemmin esiintynyt myös teattereissa, jäaden kuitenkin yhä filmiensä varjoon.

Toisin oli käynyt **Vihtori ja Klaara** -sarjakuvalle (Bringing Up Father). Uudessa Suomessa vuodesta 1930 ilmentynyt irlantilais-amerikkalaisen **George McManusin** huumorisarja oli ollut erityisen suosittu juuri Suomessa, ja oli yksi ensimmäisistä 1929 perustetun Bulls-syndikaatin lisensioimista päivälehtisarjakuvista.

Ensi kertaa Manusin sarjakuvasta oli tehty Broadway-sovitus jo vuonna 1914, mutta puh-

taasti suomalaisin voimin Vihtori ja hänen Klaaransa sai päivänvalon vuonna 1931 – alle kaksi vuotta koko sarjan ilmestymisestä suomeksi. Näytelmä pohjautui **Tatu Pekkarisen** käsikirjoitukseen, ja Vihtorina esiintyi **Eino Jurkka** – myöhemmin yksi Teatteri Jurkan perustajista.

Ylemmän keskiluokan perhedynamiikkaa parodioivat hahmot esiintyivät ensi kertaa elokuvassa vuonna 1939 **Teuvo Tulion** ohjajana – kauan ennen ensimmäisiä Puupää-filmejä. Myöhempiä käsikirjoituksia teki **Nyrki Tapiovaara** (mm. **Kaksi Vihtoria**, 1939).

Eräänä syynä Vihtorin ja Klaaran mahdollisuuden suomalaisina produktioina on pidetty

tavamerkkien suojelun väljyyttä tuona aikana. Vastaava tuskin toistuisi esimerkiksi *Aku Ankan* kohdalla. Kiintoisaa oli, että elokuvissa ja näytelmissä tapahtumat oli selkeästi sijoitettu Suomeen – tarkemmin Helsingin Töölöön – mikä osaltaan heijasti ulkomailta tuodun sarjakuvan saamaa laajaa suosiota nimenomaan suomalaisen mentaliteetin tulkina.

Muutoin Vihtorin ja Klaaran näytelmäsovi-tuksissa pyrittiin tiettyyn uskollisuuteen suhteessa sarjakuvien omaan esitystapaan. Toisin kuin Puupää-filmeissä, jotka luotiin melko puhtaasti viihdenäytelmän ehdoilla lainaten sarjakuvasta vain henkilöhahmot. Sarjakuvien elollistamisessa tämä eroavuus onkin ollut toistuvana jännitteenä.

vamaisiksi – joidenkin arvostelijoiden mukaan enemmän tai vähemmän irralliseksi sketsien joukoksi, mikä voi olla vahvuus sarjakuvan erityisenä ilmaisumahdollisuutena, mutta samalla heikkous pitkinä näytelmänä.

Juuri ensi-iltansa saanut Fingerpori-näytelmä ei puolestaan kärsi vastaavasta ongelmasta. Sarjakuvan tekijä Pertti Jarla on osannut rakentaa näytelmäkertomuksen selkeästi itsenäiseen muotoon,

Annukka Mäkijärvi live-piirsi Pertti Jarlan haastattelun aikaan sarjakuvafestivaaleilla.

Kestävin näytelty sarjakuvasankarimme on ilman muuta Fogelin luoma Pekka Puupää.

Sarjakuvan mieltäminen roskana saati etenkä Puupää-filmien tapauksessa olla rasite paitsi kriitikoille, myös Suomen Filmitoimiston tuottajille – jotka jo lähtökohdallisesti päättivät tuottaa halpaa tusinaviihdettä. Filmit olivat kassamagneetti Suomen elokuvahistoriassa ja niistä saatujen voittojen sanotaan mahdollistaneen esimerkiksi *Tuntemattoman sotilaan* kaltaisten taiteellisesti haastavampien teosten filmatisoinnin. Elokuvakriitikoilta niille samaan aikaan tuli pyöreä nolla.

Hiljattain näyttämölle saapuneet, Juban itsensä käsikirjoittamat Viivi ja Wagner -näytelmät on rakennettu selkeämmin sarjaku-

antaen samalla tilaa sarjakuvastaan tutulle absurdin anarkistiselle huumorintajulle.

Sarjakuvan tavaton joustavuus ilmaisumuotona nousee pakostakin kontrastina näytelmälle tai elokuvalle. Sarjakuvapiirtäjä voi helposti valita, kertooko albumissa kokonaisen tarinan vai 32 toisiinsa hyvin väljästi nivoutuvaa osittaistarinaa. Näyttämöllä tämä ei onnistu – tai jää helposti marginaaliin kokeellisen elokuvan tai absurdin teatterin tavoin.

Sarjakuvaa itseään tuskin voi kattavasti arvostella ainakaan sellaisesta formaattiin sidottujen taiteellisten ilmaisumahdollisuuksien ohuudesta, joka usein on nähty populaarikulttuurin tuotteiden heikkoutena. Vertai-

lukohtana tähän voi yleisesti ottaa ne muut kombinoituiden taiteet tai populaariviihteen muodot, jotka pelaavat sanan ja kuvan (ja usein myös äänen) yhteisvaikutuksella.

Sarjakuvan keskeisin rajoitus verrattuna esityksen tai liikkuvaan kuvaan onkin ruutujen pysähtyminen still-kuvien sarjaksi ja tarinan kertominen ruutujen välisen tyhjän tilan herättämän mielikuvituksen kautta. Juuri tämä rajoitus tekee sarjakuvan omaleimaisella tavoin hedelmälliseksi ilmaisukeinoksi, mutta asettaa samalla omanlaisiaan hankaluuksia silloin, kun sarjakuvakertomuksia halutaan sovittaa näytelmämuotoon. Ruutujen välisen, elottomille ikoneille elämää antavan tyhjyyden puuttuessa tämä elottomien hahmojen galleria on pakko herättää eloon, jotta se voisi materialisoitua osana näyttämöä.

Tämä jo itsessään on sellainen vaativa taitolaji, johon ei yksinään riitä pelkkä mestaruus sarjakuvassa tai elävässä kuvassa. Sen vuoksi tuloksetkin ovat tähän asti olleet huomattavan vaihtelevia.

FINGERPORI: SARJAKUVAN ONNISTUNUT YLÖSNOUSEMUS

Tapiolan Revontulihallissa esitettiin maanantaina 10.9. ennakkonäytös Espoon kaupunginteatterin tuottamasta *Fingerpori*-näytelmästä, joka tulee olemaan ohjelmistossa koko syyskauden. Ohjaus on **Jussi Helmisen** ja käsikirjoitus itse sarjakuvan tekijän **Pertti Jarlan**. Tiuhaan vaihtuvissa rooleissa nähdään **Teemu Aromaa**, **Ilkka Heiskanen**, **Mari Lehtonen**, **Reino Nordin**, **Taisto Reimaluoto** ja **Mari Turunen**.

Jarla oli omien sanojensa mukaan kirjoittanut esityksen tietoisesti sarjakuvahahmojen näytelmäksi eikä sarjakuvaksi. Varmemman vakuudeksi hän kirjoitti itsensä yhdeksi roolihahmoista ottaen näin etäisyyttä suomalaiseen sarjakuvaan.

– Sarjakuva saattaa sitoa ilmaisu väärällä tavalla, Jarla toteaa. – Näyttämöllä esiinnyttään ihmisinä.

Tulos ei ole puupäämaista B-luokan komediaa, vaikka vain harvoille valituille piirroshahmoille on puhallettu henki. Näiden ankkureiden pohjalta sar-

rotaan tarina, joka ei palaudu yhteenkään sarjakuvastriippiin, mutta josta aistii niiden taustalla olevan yleistunnelman sekä valittujen hahmojen persoonan.

Näytelmän teemana on Fingerporin kunnan avointen ovien päivä näyttävine ohjelmasisältöineen. Tässä yhteydessä julkistetaan Fingerporin haku olympiakaupungiksi. Jälkimmäisen läpimeno jää lopulta katsojien pääteltäväksi.

Aikaisemmat sarjakuvanäytelmät eivät tekijöiden mukaan tietoisesti olleet juuri vaikuttaneet, vaikka niitä oli tullut nähtyä. Anekdootti samoihin aikoihin pyörivästä *Viivistä ja Wagnerista* nähtiin kuitenkin Espoon lavalla, kun Juban henkilöahmo oli eksynyt väärään näytelmään.

Fingerpori-sarjakuvalla tuntemattomia hahmoja nähdään näytelmässä muitakin – etunenässä ylösnousseet **Adolf Hitler** ja **Kalervo Palsa** sekä Mustanaamio ja Teräsmies.

Näytelmä alkaa Hitlerin ja Saatanan

välisellä dialogilla, jossa paholainen päättää heittää Aatun pahempaan kuin kadotukseen: elämään uudelleen kunnallispolitiikkona suomalaisessa tupukylässä. Kalervo Palsa puolestaan tuuraa Kylli-tätiä, joka oli yllättäen pysyvästi estynyt saapumasta paikan päälle lapsia viihdyttämään. Juontajana toiminut tyylikonsultti Eija Suoro pitää pintansa ja ehostuksensa selostaessaan vieraiden setien rivoja edesottamuksia parhain päin.

Riemastuttava on rennon tsemppävän mutta sisältäpäin piinkovan fundamentalistisen nuorisopastori Heppu Jaakonmäen väittely julkiateisti Kari K. Valtaniemen kanssa sekä George Orwellin profeetallinen ilmestys saarnaamassa ”atomien” ja ”geenien” kauheudesta. Savoa vääntävän ajatuspoltiin keskustelu ajatuksetoman maajussin kanssa on sitäkin herkullisempi.

Oivaltavaa on myös kirkkovaltuuston huolestuneen rehtoritädin puhe porno-

grafisoitumisesta, jota todisti se, ettei kaupunki ollut häivyttänyt osoitteistostaan B-rappuja ja kakkosia. Realismia tarinassa ylläpitää sarjakuvastakin tuttu Rivo-Riitta, jolle on varattu tärkeän stastistin osa.

Näyttelijöiden vähäiseen määrään nähden (kuusi henkilöä joiden roolit vaihtelevat) he saavat hahmoistaan kaiken irti varsin uskottavasti. Ohjaaja Helmisen mukaan oleellista onkin eläytyminen fiktion, jonka epätodellisuus korostuu tuhkatieheään vaihtuvissa roolihahmoissa.

– Teatterissa pitää aina valehdella, että se olisi totta. Niin teemme tässäkin, valehtelemme aika paljon.

Helminen selittää Fingerporin odotettua menestystä suomalaisten erityisellä ambivalentilla huumorintajulla.

– Me suomalaiset nautimme näyttämöllä itseironisesti omasta alemmuudentunnostamme, ja tämä kohottaa itsetuntoamme.

JANNE VAINIO